

Gregorijanski koral u „Sv. Ceciliji”

Izak Špralja, Zagreb

U Crkvi su nastajali i razvijali se različiti oblici liturgijskog slavlja s pjevanjem. Tijek povijesnih zbivanja uvjetovao je da se u zapadnoj Crkvi proširilo tzv. rimsko pjevanje ili gregorijanski koral. »Rimsko pjevanje ili gregorijanski koral tvore veličanstveni repertoar duhovne glazbe od koje nikad duhovnija nije nastala. Skup svih stilskih utjecaja i nadahnuća skladatelja diže ovo pjevanje nad sva ostala i daje mu opće i vječno obilježje, snagu kojom nadilazi vremenite oscilacije ukusa koji može biti uvjetovan vremenom, rasom ili narodnom pripadnošću.«¹⁾ Radi prikladnog glazbenog izričaja, vrhunskog umjetničkog dometa i zato što su te skladbe nastajale u Crkvi na liturgijski (latinski) tekst za potrebe bogoslužja, gregorijanski koral je postao i trajno ostaje službeno liturgijsko pjevanje katoličke Crkve za područje rimskog obreda. Takvim ga prihvaća i II. vatikanski sabor: »Crkva smatra gregorijansko pjevanje vlastitim rimskoj liturgiji; ono dakle u liturgijskim činima, uz jednake uvjete, ima prvo mjesto.«²⁾

Opće smjernice Crkve o liturgijskoj glazbi i općenito događaji sa područja crkvene glazbe u svijetu uvijek su imali odgovarajući odraz u časopisu *Sv. Cecilija*. Časopis je u svakom od svojih razdoblja donosio potrebne obavijesti o gregorijanskom koralu, poticao i bogatio izvodilačku praksu gregorijanskog repertoara u nas i tako sudjelovao u općem nastojanju obnove crkvene glazbe, posebno gregorijanskog koralu u nas i u svijetu. To se, dakako, na različite načine očitivalo u tri različita razdoblja izlazenja časopisa *Sv. Cecilija*.

Prvo razdoblje *Sv. Cecilije* (1877—1884) odraz je započelih već nastojanja oko obnove crkvene glazbe (Cecilijanski pokret u Njemačkoj). Časopis su pokrenuli i vodili glazbenici (Milan Cugšvert i Ivan Zajc) koji nisu učili crkvenu glazbu, a započeta obnova gregorijanskog koralu³⁾ ne bijaše još poznata u svijetu. Iz tog razdoblja *Sv. Cecilije* imamo jedan zanimljiv prilog o gregorijanskom koralu (*Što je koral*). Šteta što nepotpisani autor nije ispunio obećanje: »Drugom zgodom progovorit ćemo o pojedinih i posebnih točkah koralu« (SC, II, 1878, 15).

U odnosu na prvo i treće razdoblje *Sv. Cecilije*, drugo je daleko najbogatije i brojem jedinica i sadržajem o gregorijanskom koralu. *Sv. Cecilija* drugi put počima izlaziti nakon što je u svijetu prihvaćeno obnovljeno gregorijansko pjevanje, odnosno nakon što su zacrtane smjernice obnove liturgijske

glazbe.⁴⁾ Časopis pokreću mladi daroviti svećenici (Mirko Novak i Milan Zjalić) koji su učili gregorijansko pjevanje i izvodili ga u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj. Pomažu im vrsni glazbenici (urednik lista je Franjo Dugan, profesor glazbe i orguljaš prvostolne crkve). Od 1909. godine *Sv. Cecilija* postaje glasilo Cecilijinog društva, organiziranog tijela za promicanje obnove crkvene glazbe, kojemu je prva točka programa »gajiti grgursko pjevanje obih jezika i obreda.«⁵⁾ Cecilijino društvo i časopis okupljaju malo po malo sve veći broj suradnika i glazbenih pisaca koji su o gregorijanskom koralu napisali vriedne priloge.

Treće razdoblje časopisa *Sv. Cecilija* (1969—1977. i dalje) počinje u doba II. vatikanskog sabora. Časopis su pokrenuli učenici i učitelji Instituta za crkvenu glazbu u Zagrebu kao glasilo Instituta. U odnosu na pitanja o liturgijskoj glazbi, časopisu je nakana pomagati crkvenim glazbenicima gledom na smjernice II. vatikanskog sabora. *Sv. Cecilija* u tu svrhu donosi prijevod i tumačenje saborskih i posaborskih odredaba o crkvenoj glazbi. Saborska liturgijska obnova prihvaća materinski jezik u bogoslužju, s jezikom i pučki glazbeni izričaj. Gregorijansko pjevanje ostaje vlastito pjevanje rimskog obreda tako da ima prvenstvo pred drugim glazbenim vrstama samo u jednakim uvjetima. Novi uvjeti, materinski jezik u bogoslužju itd. stavljaju pred crkvene glazbenike nove zadatke. Gregorijanski se koral spominje samo kad je riječ o prijevodu i tumačenju saborskih i posaborskih odredaba o liturgijskoj glazbi, odnosno kad je riječ o oblikovanju hrvatskog prijevoda liturgijskih tekstova koji se pjevaju.

Za prvo razdoblje *Sv. Cecilije* dovoljno je samo spomenuti citiranu već jedinicu koja je vrlo zanimljiva zbog toga što dotiče (istina, nejasno i netočno⁶⁾) mnoga pitanja iz gregorijanskog pjevanja.

Drugom razdoblju časopisa *Sv. Cecilija* potrebno je posvetiti opširniji osvrt. Da bismo mogli dobiti uvid u raznolik temu jedinicu o gregorijanskom koralu, okupit ćemo ih oko slijedećih naslova: teorija, psalmodija, povijest, harmonizacija i estetika gregorijanskog koralu, prikaz gregorijanskog glazbenog života i njegov odraz na ondašnju i sadašnju liturgijsku praksu u nas.

4) Motu proprio pape Pija X *Inter pastoralis officii* od 22. XI. 1903.

5) Pravila Cecilijanskog društva u Zagrebu, II, § 2; SC, 1908, 22; iste su godine pravila tiskana u Zagrebu i kao zasebna brošura.

6) »Povijest glazbe razlikuje dvoji crkveni spiev: ambrozijski i gregorijanski. Prvanji nazvan po svom začetniku Ambroziju, milaneskom biskupu (+ g. 367.),... gregorijanski pako, uveden papom Gregurom velikim (+ g. 604.), kreće se lagano bez mjera (takta) u samih glasovih jednake vriednote. Tako su složeni još svi koralni napjevi 16. i 17. stoljeća, pa taj se upravo danas nazivlje ritmičkim koralom, te se u tom obliku još danas u katoličkoj i protestantskoj crkvi pjeva.« SC, 1878, 15.

1) *Storia della musica* (The New Oxford History of Music), II, Milano, 1963, 108.

2) *Dokumenti Drugog vatikanskog koncila*, Zagreb, 1970, VI, 116, 61.

3) Obnovu gregorijanskog koralu započeli su u drugoj polovici 19. stoljeća benediktinci u Solesmesu, Francuska; u doba prvih godišta *Sv. Cecilije* objelodanjen je *Liber Gradualis* (1883).

Prikaz teorije gregorijanskog koralu objelodanio je već u II. godištu *Sv. Cecilije* Filip Hajduković pod naslovom *Pouka o koralu* (14 nastavaka, tridesetak tiskanih stranica).⁷⁾ *Pouka o koralu* ima teoretsko i praktično obilježje: uz pitanja iz teorije gregorijanskog koralu (notno pismo, ritam, načini, psalmodija itd.) donosi upute kako treba praktično izvoditi gregorijanske napjeve u bogoslužju (molitva, čitanja, e-vandelje, nepromjenljivi dijelovi mise, večernja, sprovod), te upute kako lijepo pjevati gregorijanske napjeve. Uz ovaj Hajdukovićev prikaz u *Sv. Ceciliji* treba spomenuti još jedan: Albe Vidaković je u *Upute crkvenim orguljašima* (glasilo Dijecezanskog odbora za crkvenu glazbu Zagrebačke Nadbiskupije) u razdoblju kad nije izlazio časopis *Sv. Cecilija* napisao sažetiju teoriju gregorijanskog koralu pod naslovom Osnovni pojmovi o gregorijanskom koralu,⁸⁾ koja još i danas služi slušačima Bogoslovnog fakulteta i Instituta za crkvenu glazbu u Zagrebu. Za slušače Bogoslovnog fakulteta priredio je svojevremeno opširni priručnik (šapigrafski tisak) Matija Ivšić, no to je prijevod Suñolova priručnika o gregorijanskom koralu.⁹⁾

Uz više-manje usputne napomene različitih pisaca i psalmodije koju je u sastavu teorije gregorijanskog koralu napisao F. Hajduković u gore navedenoj jedinici, Fran Ferjančić je u *Sv. Ceciliji* napisao izvrstan prikaz gregorijanske psalmodije pod naslovom *Tradicionalna psalmodija* (5 nastavaka, dvanaestak tiskanih stranica).¹⁰⁾ Pisac ima u vidu praktično izvođenje psalama u bogoslužju. Najprije su protumačene diferencije (razlike u završnim kadenama) i dijelovi psalmodije (tj. psalmova stiha: initium — intonacija, tenor — recitativ, flexa — odah, srednja i završna kadenca), a potom gregorijanski načini (8 modusa — načina, tonus peregrinus tonus in directum, tonus ad libitum). Prikaz ima i praktične upute kako dobro pjevati psalme i čitati latinski tekst.

Priloga iz povijesti gregorijanskog koralu ima vrlo mnogo u *Sv. Ceciliji*. Odnose se na opću povijest crkvene glazbe i na povijest gregorijanskog koralu u nas.

Prilozi iz opće povijesti gregorijanskog koralu zapravo su kratki osvrti na početke pjevanja u Crkvi ili na obnovu koju su započeli benediktinci opatije Solesmes u Francuskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. Njihova je uloga informativno pobudna. Među priložima o počecima liturgijskog pjevanja ističe se onaj Milana Zjalića: *Nešto iz povijesti liturgijskog pjevanja* (5 nastavaka)¹¹⁾ u kojem je na kraju donesen opis pjevanih dijelova mise. Obnovu gregorijanskog koralu opširnije je obradio Miroslav Grđan pod naslovom *Kako je nastala »Vaticana«* (3 nastavka).¹²⁾ Završava poticajem da bi »Vaticana« radi kulturnih i liturgijskih razloga trebala naći plodno tlo i u našoj domovini.

Za nas su zanimljiviji prilozi koji opisuju sačuvane odlomke ili potpuna djela rukom pisanih ili tiskanih svjedočanstava gregorijanske prakse u našoj Crkvi. Uz ovakve muzikološke priloge treba svakako spomenuti izvještaje i manje vijesti o pjevanju gregorijanskog koralu u bogoslužju, jer su to zanimljivi

prilozi povijesti liturgijskog glazbenog života u Hrvatskoj crkvi. O gregorijanskom pjevanju u sjevnom Hrvatskoj (osobito u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj) najviše je priloga objelodanio Janko Barlè, dugogodišnji urednik *Sv. Cecilije*, a o pjevanju u primorskoj Hrvatskoj Antonin Zaninović (za južni dio) i Božidar Širola (za sjeverni dio). Među vijestima iz liturgijskog glazbenog života najzanimljiviji je izvještaj Stanislava Prepreka: *Naša mala schola gregoria-na* (SC, 1938, 7) u kojem opisuje ostvareni ideal gregorijanskog pjevanja u bogoslužju kako su ga preporučivale crkvene odredbe i željeli pobornici cecilijanskog pokreta.

Pitanje harmonijske pratnje gregorijanskih napjeva u *Sv. Ceciliji* obrađivali su suradnici časopisa s općeg (povijesno-estetskog) gledišta i potaknuti pojedinim ostvarenjem (prigodom prikaza ili recenzija objelodanjenih djela te vrste). Erhard Drinkwelder u prilogu *Pratnja koralu nekada i danas* (SC, 1932, 130) i Oton Drinkwelder — St. Ottilien pod naslovom *Harmonizacija ili pratnja koralu* (SC, 1921, 51) analiziraju pitanje pratnje gregorijanskog koralu citirajući pisce koji su pisali o prikladnosti i neprikladnosti harmonijske pratnje, odnosno analizirajući najpoznatija i najpriznatija ostvarenja takve vrste. Među suradnicima *Sv. Cecilije* koji su pisali recenzije i prikaze pojedinih zbirki harmoniziranih gregorijanskih napjeva, Franjo Dugan se ističe studioznošću pristupa. Njegovi se prilozi u *Sv. Ceciliji* ističu kritičkim osvrtom na pravila i harmonijska rješenja onda najpoznatijih pisaca takvih djela (Fr. Ks. Mathias, Giulio Bass). Njegovo poznavanje gregorijanskog koralu bilo je poznato i priznato među pobornicima cecilijanske obnove. Janko Barlè ističe kako je »Dugan vanredan poznavalac rimskog koralu... Prošao je on temeljito rad na tom polju Nijemaca, pa onda Španjolaca, Francuza i Talijana« (SC, 1935, 150). U zapisu *Bilješke s puta po Sloveniji* St. Preprek je napisao da je na pjevalištu prvostolne crkve zagrebačke gledao »onaj poznati kup notnog papira sa harmonizacijama g. prof. Dugana (misne pripreme, vespere itd)« i razmišljao o tom »kako bi lijepo i korisno bilo, kad bi se to moglo štampati, da tako i mi dobijemo našu originalnu pratnju koralu« (SC, 1936, 88). Objelodanjenim Hrvatskim crkvenim kantualom praktički je bila prihvaćena za našu liturgijsku praksu »Duganova škola«: on je u tom liturgijskom priručniku harmonizirao sve gregorijanske napjeve.

Pitanje estetike gregorijanskog koralu dotiču mnogi suradnici *Sv. Cecilije* s vrlo različitih gledišta, najčešće s nakanom istaknuti najprikladniji oblik liturgijske glazbe (prikladnost su prema crkvenim odredbama tvorile oznake: svetost, ljepota i općenitost). Svrha ovakvih zapisa je pobudna: da se gregorijanski koral što više pjeva na bogoslužju. Redovito su to opći sudovi o ljepoti, uzvišenosti i prikladnosti gregorijanskih napjeva, potkrijepljeni citatima poznatih katoličkih i nekatoličkih pisaca. Među njima bi se moglo neke spomenuti. Bernardin Sokol pod naslovom *Nekoje opaske k estetici crkvene glazbe* (SC, 1931, 7) uspoređuje osjećajnost prema Bogu s uzvišenošću izričaja gregorijanskih napjeva, suprotstavljajući to svjetovnom glazbenom izričaju, odnosno strastvenim osjećajima. Miroslav Grđan pod naslovom *Što nam je dalo jednoglasje* (SC, 1943, 95) uspoređuje pojedine oblike gregorijanskih napjeva s glazbenim oblicima koji su nastali u kasnijim povijesnim razdobljima (npr.: prvotni gregorijanski napjevi — recitativi, alleluia — oblici ABA i vokalize, tractus — tip cikličkih oblika, himni i sekvence —

7) SC, 1908, 35-37, 49-51, 65-67, 83-84; 1909, 2-3, 15-16, 21-25, 37-39, 55-58, 73-74, 94-95; 1910, 1-3, 20-24, 45-47.

8) *Upute crkvenim orguljašima*, br. 3, 1959, 4-28.

9) G. Sunol: *Metodo completo di canto Gregoriano*.

10) SC, 1915, 29-35, 49-52, 79-82, 103-106, 129-134; iste je godine otišuta Tradicionalna psalmodija i kao separat.

11) SC, 1909, 26-27, 39-40, 58-59, 75-76, 91-95.

12) SC, 1941, 34-37; 1942, 13-15, 47-49.

tip pučkih popijevaka). Vrijedan prilog estetici gregorijanskog koralala je *Liturgijska glazba Requiem* Kiliana Szigetija (SC, 1942, 129) u kojem opisuje dijelove mise za pokojne, nastanak gregorijanskih napjeva i njihovu vrijednost. Na kraju zaključuje da je misa za pokojne »svojom mnogostrukom raznolikošću jedna od naših vrijednijih glazbenih baština. U njoj nam je sačuvano nekoliko rijetkih primjera gregorijanske skladateljske tehnike« (SC, 1942, 130).

Pitanje praktičnog izvođenja gregorijanskih napjeva u bogoslužju okuplja cjelokupnu tematiku ove vrste u časopisu *Sv. Cecilija*. Crkvene odredbe i prigodni govori papa o liturgijskoj glazbi, obljetnice crkvenih dokumenata, cecilijanskog društva i ljudi zaslužnih za obnovu i širenje gregorijanskog koralala, prikazi djela, predavanja i manjih jedinica u periodičnom tisku, opis dojmova o gregorijanskom pjevanju u domovini i izvan nje, stvarali su i poticali ispravno poimanje, odnosno podržavali su živo zanimanje za idealnim liturgijskim pjevanjem. Iz manjih vijesti (koji put i polemičkih, kao npr: SC, 1908, 29. ili 46) može se vidjeti da su članovi cecilijanskog društva vodili brigu o tom da li se uvodi u praksu obnovljeni gregorijanski koral, da su promicatelji crkvene glazbe uvodili u repertoar puka gregorijanske napjeve (ma da im je iskustvo pokazalo da je koral često težak za izvedbu; usporedi: SC, 1938, 55) i sl. Opisi dojmova onih koji su imali prilike posjetiti koju benediktinsku opatiju u Evropi (najčešće studenti) uz opis ljepote bogoslužja sa gregorijanskim pjevanjem često zaključuju, da smo mi daleko od ideala gregorijanske prakse, da je potrebno uvoditi gregorijansko pjevanje u sjemeništa, samostane i katolička društva, ako je moguće, i na sela, jer će se gregorijanskom glazbom »nerafinirano, dobro seljačko srce mnogo više oplemeniti nego kojekakvom muzikom« (SC, 1925, 115). Obnovljeni gregorijanski koral je bio glazbeno osvježenje koje je zanosilo glazbenike i do te mjere da su smatrali: »Ideal cecilijanskog pokreta jest da sav puk koji se nalazi u crkvi pjeva liturgijski tekst i melodiju, t.j. koral. U tom pravcu je usmjeren rad gorljivih cecilijanaca i osnivanje crkv. pjev. zborova« (SC, 1939, 47).

Takav je ideal bio neostvariv. Vrlo su rijetke vijesti da je koji pjevački zbor (osim zborova prvostolnih, sjemenišnih i samostanskih crkava) mogao izvoditi gregorijanski repertoar na svečanom bogoslužju. Uspijevali su to samo izvanredno požrtvovni svećenici i orguljaši, ali za kraće vrijeme (SC, 1939, 47; 1938, 9). Dugan je one koji su postavljali gore izneseni ideal cecilijanskog pokreta nazvao »zanesenjaci«,¹³⁾ a na Cecilijanskom kongresu u Zagrebu (3. VII. 1938) obrazložio radi čega puk nije u mogućnosti sudjelovati u svečanom bogoslužju pjevajući dijelove mise na latinskom jeziku s gregorijanskim napjevima: »Melodije rimskog koralala su vanredne umjetnine ... Izvođenje tih melodija je vrlo teško ... pjevač mora biti vješt pjevačkoj umjetnosti ... znati koralni ritam i imati smisao za dobro predavanje, a to znači da mora razumjeti latinski jezik ... Ako tim uvjetima nije udovoljeno, može se lako dogoditi, da iz koralne melodije (dakle vanredne umjetnine) nastane karikatura, koja neće nikoga uzdići, nego će mnogoga i mnogoga razočarati i smesti.« Dugan zaključuje, »da bi se sudjelovanje puka u koralu mo-

ralo ograničiti na odgovore i na invokacije, čemu bi se moglo pripustiti koji silabički napjev« (SC, 1938, 141).

Duganov se sud o pjevanju puka temelji na razboritosti crkvenih dokumenata i povijesti crkvene glazbe.¹⁴⁾ U tako zamišljenom programu gregorijanske obnove, časopis *Sv. Cecilija* je odigrao veliku ulogu. Kao što su obnovljeni gregorijanski napjevi bili melodijsko osvježenje, tako su prepjevi himana Milana Pavelića bili tekstovno, odnosno sadržajno osvježenje. *Sv. Cecilija* je, potičući kroz štivo izvođenje gregorijanskih napjeva, donosila prijevode himana koji su sadržajem, melodijskom linijom i oblikom bili izvanredno obogaćenje liturgijskog repertoara, posebno pučkog, jer su njihovi napjevi prikladni za pučko pjevanje. U Hrvatskom crkvenom kantualu, daleko najboljoj zbirci liturgijskog repertoara koju su objelodanili cecilijanci, tiskan je izbor himana, više gregorijanskih misa (među njima VIII. koralna i III. Credo sa staroslavenskim i latinskim tekstom¹⁵⁾ itd.), repertoar koji je mogao biti zamišljen kao najviši domet sudjelovanja puka u bogoslužju na staroslavenskom i latinskom jeziku. Metrički prevedeni tekst himana nije bilo teško potpisati pod koralne napjeve koji su nastali za latinski tekst, no kod proznog teksta VIII. koralne mise bilo je potrebno riješiti to pitanje.

Podmetati hrvatski tekst pod napjeve gregorijanskog koralala vrlo je stara praksa u Hrvata, a po svojoj prilici i jedinstvena u svijetu. Crkveni su glazbenici u hrvatskoj Crkvi (to pokazuju liturgijske knjige i zbirke liturgijskog repertoara)¹⁶⁾ osjećali podatnost hrvatskog jezika za gregorijanski glazbeni izričaj. Pitanje potpisivanja hrvatskog (staroslavenskog, kajkavskog) jezika pod napjeve gregorijanskog koralala pitanje je praktičnog postupka, a takva bi praksa trebala biti plod zrelosti priređivača (moglo bi se to pitanje usporediti s poznatom praksom u povijesti liturgijske glazbe: podmetanje ili prilagođavanje novonastalih liturgijskih tekstova napjevima gregorijanskog koralala). Prilozima u *Sv. Ceciliji* bijahu povod tiskana djela. Osvrte, kojiput i kritički¹⁷⁾ odnose se samo na više, manje prikladno potpisani hrvatski tekst pod gregorijanski napjev. Na temelju manjih radova takve vrste nije mogla doći do izraza iscrpnija ritmička analiza, a VIII. koralna misa sa potpisanim staroslavenskim tekstom u Hrvatskom crkvenom kantualu, najveći zahtav te vrste, nije imala u *Sv. Ceciliji* odgovarajući osvrt. Kasniji radovi te vrste: koralna misa za pokojne A. Vidakovića sa staroslavenskim tekstom i harmonijskom pratnjom,¹⁸⁾ izbor od 12 koralnih misa sa staroslavenskim tekstom i harmonijskom pratnjom Karla Prendivoja,¹⁹⁾ obredi Velikog tjedna (6. korizmene nedjelje i vazmenog trodnevlja) i općenito repertoar koji je priređen za ob-

14) »... povijest koralala opominje nas, kaže Dr. Ursprung, da budemo u zahtjevima i očekivanjima rezultata umjereniji; jer i u najpovoljnije vrijeme za liturgiju u srednjem vijeku nije koralala, pa ni Ordinarija (missae) nipošto pjevao čitavi puk onako, kako si to zamišljaju neki pretjerani zeloti, nego je koral bio posve u rukama Schole, duhovnih pomoćnika i nižega klera.« (SC, 1936, 114, pod naslovom: Krize u historiji muzike).

15) *Hrvatski crkveni kantual*, Zagreb, 1934, 65-78.

16) *Cithara octochorda*, Beč, 1701, 33, 39; isto tako II, 1723. i III, 1757. izdanje; Karamanov, 1741. i Parčićev, 1893. misal; obrednici 19. i 20. st. itd.

17) St. Preprek uz IV. izdanje *Sveta misa* D. Kniewalda, Zagreb, 1935, piše za takav rad M. Ivšića: »Marijanske antifone ne samo da su pogrešno ritmizirane nego je i adaptacija hrvatskog teksta potpuno promašena.« (SC, 1937, 92).

18) *Koralna misa za mrtve* (staroslavenski) — priredio i pratnju za orgulje složio Albe Vidaković, Zagreb, 1957.

19) *Penje misi*, izbor koralnih staroslavenskih misa, priredio o. Karlo Prendivoj, Zagreb, 1963.

13) »I kod nas se često govori i piše o populariziranju koralala kod samoga puka. Ima zanesenjaka, koji pišu, da bi puk pjevao cijeli ordinarij missae. Tko dnevno ima posla sa izvedbom koralala taj na prvi pogled uviđa nemogućnost te izvedbe ... Ako gdje gdje puk i pjeva, to su obično tim pjevanjem koralne melodije iznakažene ...« (SC, 1936, 112).

novljeno bogoslužje na hrvatskom jeziku nastali su uglavnom prije trećeg razdoblja *Sv. Cecilije*.

U časopisu *Sv. Cecilija* spominje se i pitanje liturgijskog pjevanja u primorskoj Hrvatskoj koje bi, čini se, moglo imati početak u napjevima gregorijanskog koral. Takvo pjevanje neki smatraju vlastitim koralom (pjevanjem) mjesne Crkve,²⁰ a Fr. Dugan smatra da su to »iznakažene melodije rimskoga koral.«²¹ Ovakvi preuranjeni sudovi plod su više želje i potrebe da se zacrtanoj obnovi gregorijanskoga pjevanja dade sigurno usmjerenje, nego znanstveno obrazloženih stavova. Odgovoru, naime, na takva pitanja trebaju prethoditi ne samo radovi koji rasvijetljaju pojedina pitanja iz povijesti naše glazbe, osobito liturgijske (takvih je radova tiskano vrlo mnogo u *Sv. Ceciliji*), nego i veći radovi koji na temelju manjih radova i pojedinačnih spoznaja dolaze do općenitijih zaključaka (takva je npr. rasprava A. Vidakovića o granicama neumatske notacije u nas).²²

Ovaj tematski uvid u zapise o gregorijanskom koralu donekle pokazuje s koliko su zanosa i znanja suradnici *Sv. Cecilije* prihvatili i promicali najsvršeniji uzor liturgijske glazbe, »kojemu je najnovijim nastojanjem povraćena prijašnja njegova čistoća« (Motu proprio Pija X). Hrvatski su cecilijanci prihvatili gregorijanski koral autoritetom crkvenih odredaba, ali i nošeni ljepotom obnovljena njegova melodijskog bogatstva. Uz kraće poučno-pobudne napise u prvim godištim *Sv. Cecilije*, vrlo se brzo javljaju i stručni radovi, prve rasprave te vrste na hrvatskom jeziku u doba kad ni na drugim jezicima ne bijaše obilje literature takve vrste. U kasnijim je godištim *Sv. Cecilije* sve veći broj suradnika, obrađuju se vrlo različita pitanja s područja gregorijanskog koral, donose izvještaji o događanjima i tisku domaćem i stranom, tako da je časopis *Sv. Cecilija* između dva rata dostigao zamjernu visinu u pitanjima gregorijanskog koral i postao bogati izvor za povijest o ondašnjem liturgijskom glazbenom životu u nas.

Glazbena praksa prema kojoj su bili usmjereni svi obnoviteljski zahvati: crkveni dokumenti, zapisi u *Sv. Ceciliji* i izdanja cecilijanskog društva u nas, imala je u vidu zbarsko pjevanje. Zbarska usmjerenost repertoara očituje se u izboru skladbi i načinu kako je priređen. I ma da se dosta često spominje kako bi bilo potrebno da i puk pjeva gregorijanske napjeve, takav je repertoar u Hrvatskom crkvenom kantualu previsoko zamišljen, nadilazi redovite izvodilačke mogućnosti pučkog pjevanja. Praksom je nadošla još jedna poteškoća koju u svojoj revnosti cecilijanci nisu mogli predvidjeti (istaknuto je gore da ju je uočio Fr. Dugan, ali je nije na uvjerljiv način obrazložio). Puk je, naime, naučene gregorijanske napjeve usvojio i malo po malo preoblikovao prema prirodanim mu folklornim osobinama. Imajući u vidu nastojanja i uspjehe cecilijanskog pokreta, u sadašnjem se razdoblju moguće prikladnije postaviti prema gregorijanskom repertoaru i pojedini

zajednicama koje bi ga trebale izvoditi u bogoslužju. To se dogodilo u obnoviteljskom zahvatu kojeg je započeo II. vatikanski sabor.

Saborski i posaborski dokumenti o crkvenoj glazbi polazeći od dosadašnjeg poimanja liturgijske glazbe donose prikladnije upute za sudjelovanje u liturgiji. Saborska konstitucija *Sacrosanctum Concilium* uz »tipično izdanje knjiga za gregorijansko pjevanje«, isto tako »kritičnije izdanje knjiga već izašlih«, preporuča za manje crkve »izdanje s jednostavnijim napjevima« (glava VI, br. 117). Sveti zbor obreda u *Uputi o glazbi u sv. bogoslužju* daje mogućnost organizirati različite oblike pjevanog bogoslužja: »Između punog i svečanog oblika liturgijskih obreda u kojima se zaista pjeva što treba pjevati i najjednostavnijeg kod kojega nema pjevanja može biti više stupnjeva, prema tome da li se pjevanju daje više ili manje mjesta, (SC, 1969, 34). Uz ovako zamišljeni program glazbenog sudjelovanja u liturgiji, dosadašnji gregorijanski repertoar je obogaćen novim oblicima i jednostavnijim napjevima.²³ Tako se s gledišta crkvenih propisa o liturgijskoj glazbi i ponuđenog programa gregorijanskih napjeva u liturgiji sadašnje doba liturgijske glazbene obnove u odnosu na prijašnje (cecilijanski pokret) može smatrati prikladnijim: ponuđeni gregorijanski repertoar omogućava vrlo aktivno sudjelovanje u bogoslužju svakoj vrsti okupljene zajednice.

Glazba u obnovljenom bogoslužju u našoj Crkvi jedna je od glavnih briga suradnika *Sv. Cecilije* u trećem razdoblju izlaženja časopisa. Zapisi o liturgijskoj glazbi (bilo da tumače crkvene odredbe, bilo da s kojeg drugog gledišta obrađuju liturgijsku glazbu) gregorijansko pjevanje spominju kao i crkveni dokumenti: ono ima prvenstvo među vrstama liturgijske glazbe, to bi pjevanje trebalo ostati i dalje u bogoslužju, a prijevodi liturgijskih tekstova morali bi biti tako priređeni da bude omogućen kontinuitet pjevanja gregorijanskih napjeva s hrvatskim tekstom. Nema jedinica koje obrađuju isključivo pitanje gregorijanskog koral, ali to pitanje dolazi osobito do izražaja u zapisima (kojput i polemičkim) kad je riječ o prijevodu liturgijskih tekstova. Tako npr. Uredništvo časopisa (uvodnik »Gdje se nalazimo?«) primjećuje za priređene liturgijske tekstove »da neki prijevodi nijesu zgodni za skladanje ili za obradu gregorijanskih napjeva« (SC, 1970, 65). Od suradnika *Sv. Cecilije* o tom je pitanju pisao Miho Demović. Pod naslovom *Kakav nam treba prijevod Antifonara* na temelju gregorijanske i hrvatske tradicije obrazlaže »da osebine i odlike hrvatskog jezika dopuštaju da hrvatski prijevod Antifonara može poprimiti gregorijansku koralnu obradu« (SC, 1971, 2). Slično i pod naslovom *Pjevanje u obnovljenom bogoslužju časoslova* tvrdi da, kao što je gregorijanski koral »prirođen latinskom jeziku jer je na osobinama tog jezika nastao«, tako je »prirođen i svim ostalim jezicima koji imaju iste dinamičke kvalitete latinskog jezika. Među te spada i hrvatski jezik. Prema tome sve odredbe o gregorijanskom pjevanju za latinsko bogoslužje, trebalo bi usvojiti i za bogoslužje na hrvatskom jeziku.« (SC, 1972, 35). Bilo bi zanimljivo i korisno kad bi netko ove tvrdnje pokušao doreći. Najvažnije je pitanje »dinamičke kvalitete jezika« (latinskoga u odnosu na hrvatski), na što se naslanja pitanje dinamičke kvalitete ritma gregorijanskog koral. Na temelju solemske obnove ritma gregorijanskih napjeva, dosadašnje prakse u povijesti prilago-

20) »Tu nastaje pitanje da li se ovakvi iskvareni napjevi mogu slobodno ostaviti? Svećenstvo ih podržava da se narod ne odbije od crkve, a i zato, kažu: kao što ima recenzija koralnog Tantum ergo i Credo I, tako da može biti i splitskih koralnih melodija.« (SC, 1938, 55).

21) »Imali smo i kod nas prilike čitati, da naš puk u Dalmaciji ima svoje melodije 'koralne', koje 'bi trebalo sačuvati'. Ima zaista kod nas originalnih narodnih melodija; no ima i takvih, koje nisu drugo nego po nekim pjevačima iznakažene melodije rimskoga koral. Te bi trebalo odstraniti, jer su zaista karikature, a ne sačuvati kao tobože našu starinu.« (SC, 1936, 113).

22) A. Vidaković: *I nuovi confini della scrittura neumatica musicale nell' Europa Sud - Est* (Nove granice neumatskog glazbenog pisma u jugoistočnoj Evropi), Studien zur Musikwissenschaft, Wien, 1961, 1.

23) *Graduale simplex*, Typis Poliglottis Vaticanis, 1967, pretkano 1968, drugo izdanje 1975.

đavanja novih liturgijskih tekstova tradicionalnim gregorijanskim napjevima i naše dosadašnje prakse, moglo bi se doći do vrijednih zaključaka.

Što se tiče gregorijanskog repertoara za obnovljeno bogoslužje na hrvatskom jeziku, on je tek u nastajanju. Dio onoga što je tiskano u Hrvatskom crkvenom kantualu objelodanjeno je s hrvatskim tekstom (VIII. koralna misa, misa za pokojne i sl.). Osim teksta novi se pristup gregorijanskim napjevima očituje u načinu kako su harmonizirani i priređeni. Od novonastalog repertoara u glazbenom prilogu *Sv. Cecilije* tiskana je samo jedna jedinica: »Aleluja, ovo je dan« (Prilog SC, 1970, 5), što je — s obzirom na prikladnost i praktičnu primjenu takvih jedinica — premalo. Glazbeni prilog *Sv. Cecilije* u sadašnjem razdoblju stvaranja prikladnih skladbi za obnovljeno bogoslužje, razumije se, trebao je dati prednost suvremenom liturgijskom glazbenom stvaralaštvu, ali je isto tako trebalo bogatiti liturgijski repertoar i odgovarajućim gregorijanskim napjevima.

Liturgijska glazbena obnova, promatrana iz povijesnog gledišta (kao i ostale umjetnosti) ima određenu zakonitost. U povijesti su bili potrebni obnoviteljski zahvati. Obnovljeni smisao za liturgijsku glazbu nanovo je otkrivao ljepotu tradicije, a skladatelji su na izvorima dotadašnje umjetnosti nalazili nadahnuće za novi liturgijski glazbeni izričaj. U zapadnoj Crkvi nastalo je i razvilo se jednoglasno pjevanje, nazvano gregorijanski koral. Dijatonski napjevi, ostvareni u slobodnom ritmičkom pomaku i tzv. staro-crkvenim načinima, u svakom su razdoblju bili novo nadahnuće, na njemu se temelje nacionalni liturgijski glazbeni izričaji u zapadnoj Evropi, među njima i hrvatsko liturgijsko pjevanje. Časopis *Sv. Cecilija* u proteklih 100 godina nosilac je i promicatelj takve obnove u našoj Crkvi. Suradnici *Sv. Cecilije*, slijedeći odredbe Crkve i liturgijska glazbena zbivanja u zapadnoj Evropi, prihvatili su i nastojali provesti obnovu kojoj je gregorijanski koral temelj i početak novih nadahnuća. *Sv. Cecilija* u drugom razdoblju izlaženja odigrala je veliku liturgijsku i znanstvenu ulogu. Slična se uloga nameće *Sv. Ceciliji* i u trećem razdoblju. Novo liturgijsko doba koje je započelo II. vatikanskim saborom otvorilo je, među ostalim, i novo razdoblje gregorijanskog pjevanja. Dosadašnji povijesni razvoj, isto tako slijed liturgijske glazbene kulture u nas, nameće takvo usmjerenje daljnjeg razvoja. Stvaralački zamah našeg doba, nadahnut

umjetnošću gregorijanskih napjeva i dosadašnjom domaćom liturgijskom glazbom, može odgovoriti sadašnjim liturgijskim potrebama i doreći obnovu koju je pokrenuo II. vatikanski sabor, a koju sada možemo tek naslućivati.

DAS GREGORIANISCHE CHORAL IN »SV. CECILIJA«

Zusammenfassung

Der erste Punkt des Programms des Cäcilienvereins. »Den Gregorianischen Choralgesang beider Sprachen und Riten zu pflegen« findet auf den Seiten der Zeitschrift *Sv. Cecilija* reichlichen Niederschlag. Das Streben und Überzeugung der Redaktion und der Mitarbeiter, was das Gregorianische Choral betrifft, waren ein treuer Widerhall des kirchlichen Lehramtes und der progressiven Strömungen der Zeit in Europa. Der zweite Lebensabschnitt der Zeitschrift (im Vergleich zum ersten und dritten) ist, was die Anzahl und den Inhalt der Beiträge über dem Gregorianischen Choral angeht, wohl der reichhaltigste. Die zweite Periode der Publikation der *Sv. Cecilija* beginnt, nämlich, unmittelbar nach dem Motu proprio Pius' X, so dass die Zeitschrift sofort zum Träger der Cäcilianischen Bewegung in Kroatien wird.

Der einzige Beitrag aus der ersten Periode der *Sv. Cecilija* ist nur eine Ankündigung der Thematik über das Gregorianische Choral. Leider hat der Autor (dieser ist anonym) sein Versprechen nicht gehalten, obwohl er sagt: »Bei einer anderen Angelegenheit werden wir einzelne und besondere Punkte des Chorals besprechen«.

Zahlreiche Beiträge über Theorie und Praxis des Gregorianischen Chorals aus der zweiten Periode der *Sv. Cecilija* können wir unter die folgenden (Unter) Titel einordnen: Theorie, Psalmodie, Geschichte, Harmonisation und Ästhetik des Gregorianischen Chorals, Literaturanzeiger (Liturgische Handbücher, Bücher und Zeitschriften, Vorträge bekannter Fachleute über das Gregorianische Choral, sowie anlassbedingte Berichte über ihr Leben und ihre Arbeit), Berichte über den Gregorianischen Gesang bei uns und in der Welt.

In der dritten Periode der *Sv. Cecilija* (das ist die Zeit des reformierten Gottesdienstes in der Muttersprache) wird das Gregorianische Choral nur dann erwähnt, wenn von Konzils- und Nachkonzilsverordnungen über die liturgische Musik, von ihren Anwendungen innerhalb des kroatischen Sprachgebiets, bzw. von Programmen der Religionschulen und Ordensnoviziate die Rede ist.